

XIII. ROČNÍK VOPROSOV FILOSOFII

V predošlom roku už po druhý raz vychádzali Voprosy filosofii ako mesačník (predtým raz za dva mesiace). Na viac ako 2000 stranách priniesli niekoľko stoviek štúdií, článkov, recenzií a poznámok z rôznych oblastí filozofie. V stručnom prehľade upozorníme aspoň na niektoré z nich.

V tematickom zameraní i v obsahu XIII. ročníka Voprosov filosofii sa markantne prejavuje vplyv historických uznesení XXI. sjazdu KSSS. Niekoľko úvodníkov a tiež viacero štúdií je venovaných najmä rozpracovaniu všeobecných zákonitostí vývoja socialistickej spoločnosti, otázkam výstavby komunistickej spoločnosti. Takými sú napr. stať P. N. Fedosejeva, *Tvorivé využívanie zákonov spoločenského vývoja* (č. 1), stať L. A. Leontjeva, *O niektorých zvláštnostiach vybudovania materiálno-technickej bázy komunizmu* (č. 6) a iné. Niektoré špeciálne aspekty tejto problematiky rozoberajú štúdie A. F. Šiškina, *Výstavba komunizmu a problémy marxistickej etiky* (č. 2), A. K. Kuryleva, *K otázke o prekonaní podstatného rozdielu medzi mestom a dedinou* (č. 4), V. A. Jelmejeva, *Zvyšovanie úlohy duševnej práce v rozvoji výrobných síl socializmu* (č. 8), úvodník *Automatizácia a niektoré otázky spoločenského rozvoja* atď. Tieto state ukazujú, koľko špecificky teoretických problémov nastoľujú praktické potreby vývoja socialistickej spoločnosti; sú nielen príkladom, ako pristupovať k teoretickému riešeniu týchto otázok, ale súčasne aj výzvou k ďalšiemu teoretickému rozpracovaniu aktuálnych úloh politiky strany.

Veľkú pozornosť v minulom roku venovali Voprosy filozofii otázkam boja proti revizionizmu a buržoáznym ideológiám. V článku *Na okraj pseudomarxistických úvah doktora Markoviča* (č. 2), ktorý je kritikou jednej brožúry a state tohto teoretika juhoslovanského revizionizmu, stretáme sa s kritickým rozborom niektorých základných filozofických téz súčasného revizionizmu. Autor M. S. Michajlov rozoberá niektoré Markovičove tézy, napr. tézu o vzájomnom prenikaní buržoáznej a socialistickej ideológie, tézu o kritériu pravdy ako o vnútornej koherentnosti myslenia a pod. a ukazuje, ako sa u juhoslovanských revizionistov pod pláštikom boja proti dogmatizmu a tvorivého rozvíjania marxizmu marxizmus fakticky deformuje a prispôbuje buržoáznym ideológiám. „Filozofické práce doktora Markoviča“, konštatuje autor, „sú svojím ostrím namierené nie proti dogmatizmu, ale proti revolučnému obsahu marxizmu-leninizmu“. Viacero statí je venovaných otázkam revizionizmu v oblasti estetiky a umenia. V 2. čísle nachádzame napr. stať rumunského teoretika G. Smea, *Proti revizionistickému prekrucovaniu stranického riadenia umenia a literatúry*, v 3. čísle stať G. A. Nedošivina, *Proti cudzím ideovým vplyvom v estetike*, v 5. čísle stať A. G. Jegorova, *Leninská teória odrazu a súčasný revizionizmus v estetike* a i.

Pozoruhodnú, materiálove bohato fundovanú kritiku súčasného západonemeckého

sociáldemokratizmu (vzťahujúcu sa však aj na ideológiu iných sociálnodemokratických strán) podáva stať autorov A. I. Burcharda a V. I. Šiškinovej *Triedny boj a pravcoví sociáldemokrati* (č. 3). Autori ukazujú, ako sa sociálnodemokratickí ideológovia vzdali už aj posledných zvyškov teórie triedneho boja a ako sa mnohé ich názory takmer úplne stotožňujú s teóriami otvorených apologetov imperializmu. Odhaleniu buržoáznej podstaty ideológie súčasného sociáldemokratizmu je venovaná aj stať F. O. Chrustova, *O buržoáznom, reformistickom charaktere ideológie pravcových socialistov* (č. 6).

Tematikou i interpretáciou problematiky zaujímavá je štúdia známeho francúzskeho marxistického filozofa Rogera Garaudyho *O pojme „odcudzenia“* (č. 8). Ako je známe, pojem „odcudzenia“, ktorý v jeho idealistickej interpretácii vypracoval Hegel vo svojej *Fenomenológii ducha* a s ktorým sa v jeho materialistickej interpretácii stretáme aj v raných Marxových prácach, je jedným z pojmov, za pomoci ktorého sa niektorí buržoázni ideológovia a revizionisti pred niekoľkými rokmi pokúšali falzifikovať marxizmus, stavať marxizmus mladého Marxa proti marxizmu zrelého Marxa a tým vnašať ideologický zmätok do radov marxistických filozofov. Na druhej strane však tento pojem upútal tiež pozornosť marxistických filozofov, pretože za jeho pomoci možno hlbšie pochopiť niektoré spoločenské a ideologické javy. Napriek pozornosti, ktorá sa tomuto pojmu venovala, nebol dosiaľ podaný dostatočne hlboký a systematický výklad jeho genézy a jeho miesta v systéme kategórií marxistickej filozofie. Práve o to sa úspešne pokúsil v spomenutej štúdii R. Garaudy. Po stručnom výklade vzniku a povahy tohto pojmu u Hegla a potom u Feuerbacha Garaudy podrobnejšie rozoberá Marxovo chápanie tohto pojmu a nakoniec kriticky analyzuje jeho prekrucovanie a zneužívanie novodobými falšovateľmi marxizmu a súčasne vymedzuje možnosti jeho oprávneného použitia. Pri správnom chápaní a orientácii, píše v závere R. Garaudy, štúdiom problému odcudzenia v Marxových prácach sa môže stať dôležitým nástrojom ideologického boja proti každému pokusu falzifikácie marxizmu, proti pozitivizmu, ktorý vyjadruje aj hľadisko odcudzenia, i pri objasnení marxistického humanizmu, ktorý je svojou podstatou v najvyššej miere vedeckým a bojovným.

Z ďalších štúdií, zaoberajúcich sa spoločenskou problematikou, hodno upozorniť na zaujímavý pokus o marxistický výklad obsahu pojmu „verejná mienka“ v štúdii A. K. Udelova, *Verejná mienka ako predmet sociologického výskumu* (č. 3). Pod verejnou mienkou v marxistickom chápaní treba podľa autora rozumieť hodnotiaci postoj pracujúcich mas k rôznym spoločensko-politickým otázkam. Pretože v procese formovania sa verejnej mienky sa uplatňuje i živelnosť i uvedomelosť, vyžaduje si to pri vypracúvaní politiky komunistických strán práve tak vnímavé naslúchanie hlasu mas, ako aj aktívnu účasť uvedomelého predvoja pri formovaní zdravej verejnej mienky. Z metodologického hľadiska v súvislosti so snahami pristúpiť aj u nás k sociálnemu výskumu veľmi podnetný je informatívny článok L. N. Kogana, *Skúsenosti zo sociologického výskumu v priemyselných podnikoch* (č. 8). Záujem vedec-kých pracovníkov môže vzbudiť článok ministra vysokých škôl Poľskej ľudovej republiky S. Žulkevského na tému *Vedec-ké spory a ideologický boj* (č. 8).

V súvislosti s prudkým rozvojom prírodných vied sa vždy naliehavejšie tlačí do popredia aj ich filozofická problematika. Vychádzajúc z potreby upevniť a prehĺbiť zväzok medzi prírodnými vedami a filozofiou, Akadémia vied SSSR usporiadala v októbri 1958 všesväzovú konferenciu o filozofických otázkach prírodných vied za účasti vynikajúcich pracovníkov z obidvoch týchto oblastí. Niektoré referáty a uznesenia z tejto konferencie, ako aj zhrnújúcu zprávu o nej priniesli *Voprosy filosofii* v. 2. a 3. čísle. Ku všetkým hlavným tematickým okruhom, k filozofickým otázkam

kvantovej mechaniky, teórie relativity, biológie a kozmogónie, prehovorili okrem filozofov aj vynikajúci vedci-špecialisti, medziiným akademici V. A. Fok, D. I. Blochincev, V. A. Ambarcumjan, A. I. Oparin a i. Na konferencii odznali nielen pripravené referáty, ale došlo na nej aj k živej výmene názorov. Veľký záujem vyvolal najmä referát akademika V. A. Foka, *O interpretácii kvantovej mechaniky*. Konferencia ukázala, že medzi prírodovedcami Sovietskeho sväzu neustále rastie záujem o filozofiu, že bez filozofie, bez ovládnutia metódy dialektického materializmu sa nemôže zaobísť teoretický rozvoj špeciálnych vedeckých disciplín. Konferencia vyzdvihla aj potrebu ďalšej užšej spolupráce medzi filozofmi a prírodnými vedcami. „Filozofi si uvedomujú“, povedal v záverečnom slove akademik P. N. Fedosejev, „že ak nechcú ostať vo sfére abstrakcií, vo sfére abstraktných kategórií, musia sa dostať bližšie k prírodným vedám a k prírodným vedcom“. Na druhej strane zas fyzik V. A. Fok vyzval prírodovedcov, aby sa zriekli lahostajného pomeru k filozofii a venovali sa analýze principiálnej stránky skúmaných prírodovedeckých problémov. Materiály z konferencie a najmä zhrnujúci článok v 3. čísle *Voprosov filosofii Upevňovať vzťah medzi prírodnými vedami a filozofiou* sú cenným zdrojom poučenia v otázke vzťahu medzi týmito dvoma vedeckými oblasťami.

Zo štúdií, venovaných filozofickým otázkam prírodných vied, upozorníme aspoň na nasledovné: A. D. Aleksandrov, *Filozofický obsah a význam teórie relativity* (č. 1), B. V. Gnedenko, *O úlohe matematických metód v biologických výskumoch* (č. 1), B. M. Kedrov, *O vzťahu foriem pohybu hmoty v prírode* (č. 4), M. I. Raščenkov, *Leninská teória odrazu a súčasná fyziológia zmyslových orgánov* (č. 6), V. B. Beresteckij, *Problém štruktúry „elementárnych“ častíc v súčasnej fyzike* (č. 9), T. D. Lysenko, *K otázke o vzájomnom vzťahu medzi biológiou, chémiou a fyzikou* (č. 10), G. V. Platonov, *Filozofický význam teórie Ch. Darwina* (č. 12) a i.

Zaujímavú informáciu o dejinách matematickej logiky — filozofickej disciplíny, ktorá, i keď k jej plnému rozvinutiu a uplatneniu dochádza až teraz v súvislosti s prudkým rozvojom kybernetiky a automatizácie, má už niekoľkostoročnú tradíciu — podáva článok B. V. Birjukova, *Ako vznikla a ako sa rozvíjala matematická logika*, uverejnený v 7. čísle *Voprosov filosofii*. Článok ukazuje, ako sa v zárodku niektoré pojmy matematickej logiky formovali už na pôde aristotelovskej logiky a osobitne rozoberá niektoré kľúčové etapy vo vývoji matematickej logiky — od Leibniza cez Bulla a Fregeho až po súčasné problémy aplikácie výsledkov matematickej logiky v kybernetike a automatizácii. Dotýka sa aj otázky vzťahu medzi matematickou logikou a jazykovedou v súvislosti s využitím spojenia týchto dvoch disciplín pri konštrukcii prekladových strojov. Špeciálnu pozornosť tejto otázke venuje však iný článok, článok A. A. Zinovjeva, *O matematickej lingvistike* (č. 9). Je to obsažná zpráva o niekoľkých konferenciách, ktoré sa na túto tému v apríli minulého roku a predtým konali v Leningrade i v Moskve. Osobitnú pozornosť venuje článok najmä dvom metodologickým otázkam matematickej lingvistiky — otázke o použití štatistických metód v jazykovede a otázke o vytvorení modelov jazyka. Našich jazykovedcov by mohol zaujať aj článok A. G. Volkova a A. A. Chabarova, *K otázke o povahe jazykového znaku* (č. 11) a tiež recenzia zborníka statí *Myslenie a jazyk* (č. 4).

Okrem spomenutých štúdií a článkov v XIII. ročníku *Voprosov filosofii* môžeme nájsť desiatky iných statí z uvedených i ďalších oblastí filozofie a spoločenského myslenia a najmä i z dejín filozofie. Pritom celé 5. číslo (o ktorom sme referovali v predošlom čísle Slovenského filozofického časopisu) je venované 50. výročiu vyjdenia Leninovej knihy *Materializmus a empiriokriticizmus*.

Nakoniec zaznamenajme, že vo vlnajšom ročníku Voprosov filosofii sú uverejnené aj dva príspevky československých autorov — štúdiá V. Kaigla, *Zákonnosti rozvoja ekonomických vzťahov medzi krajinami svetovej socialistickej sústavy* (č. 3) a recenzia knihy E. Kadlecovej, *Socialistické vlastenectví*, Praha 1957 (č. 2) od Viliama Hanzela.

J. S.

LA PENSÉE 1959

Popularita a obľúbenosť francúzskeho časopisu *La Pensée* nespočíva ani tak v jeho odbornom-teoretickom prínose a riešení zložitejších problémov ako v pohotovom a dobrom informovaní čitateľov o aktuálnych ideových a kultúrno-politických otázkach. K tomu treba dodať, že túto pohotovosť v referovaní a solidný prehľad o veciach dosahuje *La Pensée* vo veľkej miere vďaka rozmanitým rubrikám, nazvaným podľa povahy prinášaného materiálu „kronikou“ o literatúre, histórii atď., ďalej rubrikou „dokumentov“, „poznámok“ o knihách, „prehľadov“ o časopisoch, vedeckých diskusiách atď.

Zo svojej strany pokladám za užitočné listovať v týchto posledných stránkach *La Pensée* a zbierať zaujímavé informácie o aktualitách z vedeckého života. Človek tak nielen materiálne rozširuje svoj obzor, ale získava názornú predstavu o veľkom zápase, ktorý sa dnes na celom svete odohráva v ideovej oblasti. Filozofia, veda a umenie defilujú tu — v dôsledku jednoznačne pokrokového zamerania spolupracovníkov *La Pensée* — ako súčasť tohto zápasu, ako dôležitý prostriedok a často i zbraň, ktorou sa vybojujúvať kľúčové otázky dvoch svetov, socialistickeho a kapitalistického. Súčasne nadobúda človek takýmto prehľadom aj kritériá pre vlastnú prácu, pre snahy a výsledky našej vedy a posudzuje ich význam z vyšších a svetovejších hľadísk.

Problematika *La Pensée* je rôznorodá. Filozofické problémy síce prevažujú, ale svoje stále miesto majú tu aj otázky ekonomické, historické, estetické atď., t. j. otázky temer všetkých spoločenskovedných odborov. No z času na čas prináša *La Pensée* aj články venované prírodným vedám (v bežnom ročníku napr. astronomické — *Vypustenie sovietskej umelej družice Zeme*, X. medzinárodný astronomický kongres, P, č. 83, alebo biologické — *Biológia a kybernetika*, P, č. 86 a i.). Všetky články a pojednania, s ktorými sa na stránkach *La Pensée* možno stretnúť, majú však filozofickú zovšeobecňujúcu tendenciu a všetky smerujú k vyzdvihnutiu alebo podopreniu niektorej stránky vedeckého svetonázoru.

Tak napr. celá séria ekonomických štúdií (M. Bouvier-Ajam, *Francúzske mzdy a spoločný svetový trh*, P, č. 83, A. Barjonet, *Nové ekonomické opatrenie štátu a ofenzíva finančného kapitálu*, P, č. 84, *Trusty a roľnícke vlastníctvo*, P, č. 85, Guy Besse, *Peňazokazci francúzskej obnovy*, P, č. 84, G. Cogniot, *Legenda o ľudovom kapitalizme*, P, č. 85 atď.) ostro a kriticky pojednáva o nájostlivejších otázkach súčasnej kapitalistickej ekonómie. Bojuje proti teóriám niektorých buržoázných a revizionistických ekonómov o štátnom kapitalizme ako prechode k socializmu; rovnako sa tu vyvracia tvrdenie, že hospodárska kooperácia šiestich kapitalistických štátov so spoločným trhom je určitým krokom k prekonaniu rozporov v kapitalizme a k všestrannému blahobytu pracujúcich. Tieto články otvárajú — nám už temer zabudnutý — pohľad na bezohľadného zápasu koncentrujúceho sa finančného kapitálu s drobným podnikateľom, malým a stredným roľníkom, ukazujú podstatu a zmysel tohto zápasu ako aj jeho dôsledky pre kultúrny život širokých vrstiev kapitalistických krajín. Súčasne potvrdzujú